

NOVADI ZAĻO

Darīt var daudz, bet nav obligāti

“Latvijas likumdošana tieši vides jomā ir ļoti interesanta, un pašvaldības ir noliktas duālā situācijā,” atzīst Cēsu novada pašvaldības Attīstības un būvniecības pārvaldes projektu vadītāja Inta Ādamsone, kuras amata nosaukumā savulaik bijis minēts arī “vides speciāliste”.

30 gadu plāns

“Likums par pašvaldībām dabas aizsardzībā patiesībā neliek darīt neko. Tā nav noteikta par pašvaldības autonomu funkciju, tāpēc, izvēloties speciālistus, pašvaldībā nav obligāts speciālists vides aizsardzības jautājumos. Savukārt “Likumā par vides aizsardzību” gan pašvaldībām ir noteikts ļoti daudz. Piedevām vēl daudzi Ministru kabineta noteikumi nosaka, kas pašvaldībām jā dara,” stāsta I. Ādamsone.

Ir pašvaldības, kurās štatu sarakstā ir vides speciālisti, piemēram, Jelgavā, Saldū, Ventspilī, bet Liepājas domē ir pat vesela Vides nodaļa. Valmieras pilsētā ir sabiedrisko attiecību speciāliste vides komunikācijā, kas informē

sabiedrību, jo pašvaldībai arī šajā jautājumā jāstrādā ar iedzīvotājiem.

Tāpat viss atkarīgs no katras pašvaldības vēlmēm, jo darāmā ir daudz, bet likums to nenosaka par obligātu. Taču zinot, ka zaļā politikā gūst arvien lielāku ievērošanu, ka Eiropa līdz 2050. gadam vēlas kļūt par pirmo oglekļa emisiju ziņā neitrālo kontinentu, ir skaidrs, ka arī pašvaldībās šie jautājumi ieņems arvien nozīmīgāku vietu.

I. Ādamsone stāsta, ka arī investīciju piesaistes iespējas vides projektiem ir plašas: “Vides aizsardzības fonds ar katru gadu palielina finansējumu, lai varētu attīstīt dabas aizsardzības projektus, veicināt dabas daudzveidības saglabāšanu, sniegt informāciju par dabas aizsardzību, dabas pieejamību, resursu taupīšanu. Ir tikai jāgrib to darīt un jāpiesakās šiem projektiem.”

No Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) ir iespējams piesaistīt finansējumu. Tā Cēsis, sadarbojoties ar kaimiņiem, Pārgaujas novadu, ierīkoja dabas takas, objektu, kas atrodas uz novadu robežas. “Arī te bija izvēle,

pašvaldības varēja darīt, varēja arī nedarīt. Tā bija mūsu iniciatīva, un tika izveidotas dabas takas. Projekta galvenais mērķis bija antropogēnās slodzes samazināšana, proti, lai cilvēki iet pa takām, nevis tur, kur nevajadzētu iet,” neslēpj pašvaldības pārstāve.

Jāparedz nauda

Jāpiebilst, ka vides projektu realizēšana atkarīga ne tikai no pašvaldības vēlmēm un tā, ir vai nav atbilstošs speciālists, bet arī no finansiālajām iespējām, jo gandrīz katrs projekts, kam piesaistīta fondu nauda, prasa līdzfinansējumu.

I. Ādamsone norāda, ka vēl viens instruments, kā rūpēties par vidi, ir teritorijas plānojums. Tajā var iekļaut teritorijas ar īpašiem nosacījumiem, arī dabas aizsargājamās teritorijas, un paredzēt, kas jādara šajās īpašajās teritorijās, lai tās saglabātu. Tad ikvienam, kura īpašumā šī dabas aizsargājamā teritorija atrodas, ir pienākums rūpēties par to, neatkarīgi, vai tā ir pašvaldība, privātpersona vai juridiska persona, visiem ir pienākums gādāt, lai dabas daudzveidība konkrētajā teritorijā

tiktu saglabāta.

Taču ar vides un dabas saglabāšanas tematiku ir saistīti arī daudzi citi projekti, ko īsteno pašvaldības, ne tikai tie, kuros konkrēti norādītas šīs tēmas, robežu novilkot ir praktiski neiespējami. Piemēram, daudzās pašvaldībās īsteno tie ugunsizturības projekti arī saistīti ar vides tēmu, it īpaši, ja tiek rekonstruētas attīrīšanas iekārtas. Arī energoefektivitātes projekti, īpaši jau ēku siltināšana, vistiešākā mērā saistīti ar vides saglabāšanu, jo mazina CO₂ izmešus.

Stāstot par Cēsis realizētajiem vides projektiem, I. Ādamsone izceļ pērn noslēgto “LIFE Viva Grass”, kas ilga piecus gadus: “Tas bija izteikts dabas projekts. Šobrīd Latvijā ir ļoti maz dabisko zālāju, tāpēc neizmantotas vai degradētas lauku teritorijas varētu atjaunot un tajās ierīkot zālājus. Projekta gaitā Cēsu novadā atjaunojām piecas teritorijas Vaives pagastā.”

Būt par saikni

“Vēl šajā projektā tika radīts plānošanas rīks, kurā pēc seniem augšņu izpēti kartējumiem, kas tika digitalizēti, var uzzināt, kāda

lauksaimnieciskā darbība teritorijā ieteicama. Šīs kartes rāda, ka, piemēram, Vidzemē un arī Cēsu pusē augsnes vairāk piemērotas lopkopībai, ganībām. Piemēram, cilvēks iegādājies zemi Vaives pagastā, plāno stādīt un audzēt krūmmellenes, bet, iepazīstot kartējumu, saprot, ka tas nav ekonomiski izdevīgi, un varbūt vērts pievērsties citai nozarei, teiksim, aitu vai liellopu audzēšanai. Vēl bijuši daži mazi projekti pilsētas teritorijā, kur esam atjaunojuši dabiskās plāvas,” skaidro I. Ādamsone.

Vides jautājumos svarīgi iesaistīt arī sabiedrību, un viena no šādām iniciatīvām bija tā sauktais Gaujas projekts, kurš tika īstenots ar Vides aizsardzības fonda finansējumu un kurā iedzīvotāji varēja iepazīties ar pašvaldības redzējumu uz šo teritoriju, izteikt savus viedokļus.

Vides projektos iesaistās arī Dabas aizsardzības pārvalde, un I. Ādamsone norāda, ka tieši pašvaldībai vajadzētu būt saiknei starp Dabas aizsardzības pārvaldi un privātpašnieku, lai varētu nonākt pie kopsaucēja, kas apmierina visas puses.

PAŠVALDĪBU PAVEIKTAIS AIZSARGĀJAMĀS DABAS TERITORIJĀS

Nodrošināta labāka dabas vērtību aizsardzība

Samazināta tūristu negatīvā ietekme

Dabas objekti iedzīvotājiem padarīti pieejamāki

Iekārtoti jauni atpūtas objekti

Uzlabota videi draudzīga tūrisma infrastruktūra

Izvietoti izglītojoši un informatīvi stendi

NOVADI
ZAĻO

Latvijas
vides
aizsardzības
fonds

Jābūt saimnieka attieksmei

Dabas aizsardzības jautājumi gadu no gada pasaulē kļūst arvien aktuālāki. Ar tiem saistīto politiku Latvijā īsteno Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (VARAM) ar savām padotības iestādēm – Valsts vides dienestu (VVD), Dabas aizsardzības pārvaldi (DAP), Vides pārraudzības valsts biroju (VPVB) un citām, bet par pašvaldību lomu dabas aizsardzībā runājamies ar Latvijas Pašvaldību savienības padomnieci vides aizsardzības jautājumos SANDRU BĒRZIŅU.

– Kur dabas aizsardzības sistēmā ir pašvaldību vieta?

– Zinot Eiropas Savienības (ES) kursu uz zaļo politiku un jauno bioloģiskās daudzveidības stratēģiju, dažādu dabas aizsardzības jautājumu risināšana arvien vairāk būs aktuāla arī pašvaldībām. Ir grūti nodalīt ikdienā nepieciešamo no tā, kas definēts normatīvajos aktos. Valsts pārziņā ir īpaši aizsargājamās dabas teritorijas (ĪADT), par to atbildīga DAP. Taču jebkura teritorija atrodas kādā pašvaldībā. Tas, ko dara pašvaldības dabas aizsardzībā šajā teritorijā, ir brīvprātīgas iniciatīvas, nevis autonomie pienākumi. Pašvaldībām ir svarīgi nodrošināt šo teritoriju pieejamību cilvēkiem. Protams, ja vien pašvaldība nav zemes īpašniece, kurai par to jā rūpējas un jāatbild.

Kaut gan valstī kopumā ĪADT platību īpatsvars nav augsts, atsevišķās administratīvās teritorijās tās aizņem ievērojamas platības, piemēram, Veclaicenes, Kaplavas, Medumu, Līgatnes un Lapmežciema pagastā un Sabiles pilsētā – 100% no šo teritoriju platības, Kandavas pilsētā un Kolkas pagastā – 95%, Kaunatas pagastā – 93%. Savukārt 113 administratīvi teritoriālajās vienībās “Natura 2000” teritoriju vai nu nav, vai to platība ir mazāka par vienu procentu. Bija ERAF projekts “Antropogēnās slodzes mazinošas

infrastruktūras izbūve un rekonstrukcija “Natura 2000” teritorijās” ar pieejamo kopējo attiecināmo finansējumu – četri miljoni eiro. Projektus apstiprināja 12 pašvaldībām – Jelgavas, Liepājas, Rīgas, Ventspils, Carnikavas, Vaiņodes, Cēsu, Alūksnes, Daugavpils, Kuldīgas, Krustpils un Ropažu. Ne visām, kurām bija sagatavoti projekti, pietika finansējuma. Tas arī liecina, ka pašvaldības ir ieinteresētas cilvēkiem radīt iespēju apmeklēt ĪADT un vienlaikus domā par to, lai tās tiktu saudzētas. Kovida laikā redzam, ka cilvēki dodas dabā, apmeklē labiekārtotas vietas. Apmeklētāju ir ļoti daudz, un tas nozīmē, ka šādu vietu arvien ir par maz. Taču ir jautājums – vai vienmēr jāapmeklē tieši labiekārtotas vietas.

– Vai pašvaldības dabas aizsardzības problēmu risināšanu, pieejamības nodrošināšanu, infrastruktūras sakārtošanu veic mērķtiecīgi vai no projekta uz projektu?

– Tā ir ne tikai pašvaldībās, arī valstī daudz kas notiek no projekta uz projektu. Valstī kopumā būtu vajadzīga tūrisma infrastruktūras izveides stratēģija. Tad kopīga mērķa sasniegšanā iesaistītos gan pašvaldības, gan privāto zemju un objektu īpašnieki. Patlaban katrs takas veido tur, kur uzskata par vajadzīgu. Jautājums, vai tās savienojas kādos lielākos maršrutos, kur apkārt ir citi tūrisma objekti – naktsmītnes, ēdināšanas iespējas. Tas būtībā ir reģionāls jautājums.

– Ir aktīvi cilvēki, biedrības, kas īsteno projektus, un pašvaldība tos līdzfinansē. Kad darbi pabeigti, uzturēšana paliek pašvaldības ziņā, jo tā ir saimnieks savā teritorijā.

– Pašvaldības gana daudz domā un dara dabas aizsardzībā. Tūrisma infrastruktūras sakārtošana nav tas lielākais ieguldījums. Pašvaldības kopj arī biotopus teritorijās, kas ir DAP pārziņā. Tā, piemēram, pašvaldība plauj niedres Liepājas ezerā, apsaimnieko Ārai-

šu ezeru. Tas ir tiešs ieguldījums bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā. Ezeri, jūras piekraste, visi iekšējie ūdeņi, kas atrodas dabas liegumos un nacionālajos parkos, ir nevis pašvaldību, bet DAP pārvaldībā. DAP tiešais uzdevums ir dabas aizsardzība. Cilvēki vērsas pašvaldībā, jo vēlas, lai ierīko, piemēram, peldvietu vai izejamo taku līdz kādam avotam. Pašvaldību savienība jau gadiem ministrijā par to runā, un cerams, ka vēl šogad tiks izveidota darba grupa, kurā spriedīs, kas ir atbildīgs par ĪADT un ko nozīmē pārvaldība. Tagad pārvaldība ir vienai institūcijai, bet labiekārtošanu, atkritumu savākšanu veic cita.

– Valsts var pateikt, ka nav naudas, bet pašvaldībai iedzīvotāju vajadzības, ierosinājumi ir svarīgi.

– Jā, var jau pateikt, ka tas nav pašvaldības kompetencē. Bet, ja iedzīvotājiem tas ir svarīgi, tāda atruna nederēs. Vēl ir jautājums, piemēram, par mazajām upēm. Ministrija ir pasūtījusi pētījumu, un tiks vērtēts, kurš par tām atbildīgs, kāda varētu būt tālākā rīcība. Patlaban grūti pateikt, kurš par tām ir atbildīgs, jo lielākā daļa mazo upju ir privātas, lai cik pārsteidzoši tas arī būtu. Tad ir jautājums – kāda ir privātā īpašnieka atbildība, kāda valsts. Mazo upju kopšana arī notiek no projekta uz projektu, talkās, ko ierosina pašvaldības vai entuziasti. Kur ir entuziasti, tur kaut kas notiek.

– Sabiedrība prasa konkrētu rīcību, bet ne vienmēr viss tiek izskaidrots. Skaidrības nav pat par nepieciešamajiem dabas aizsardzības plāniem.

– Tomēr arvien biežāk DAP un pašvaldības, tos saskaņojot, rod kompromisu. Nav runa par to, ka sargājam unikālas vērtības, bet vairumā gadījumu sargāšana nav savienota ar saprātīgu saimniekošanu. Ja tā būtu, iegūtu gan dabas aizsardzība, gan iedzīvotāji, kuri tur dzīvo.

– Bieži vien aizliegumi ir pār-

“Viens ir objektu izveidot, un parasti to paveic par projekta līdzekļiem, bet uzturēšana, remontdarbi, arī atkritumu vākšana ir pašvaldību ziņā. Ja kaut kas ne tā, atbildību prasa no pašvaldības,” vienu no problēmām ieskicē Sandra Bērziņa.

prasti. Dažkārt arī pašvaldībām tas ir izdevīgi, jo var aizbaidināties, ka šajā teritorijā jau neko darīt nedrīkst.

– Tas ir mīts, ka neko nedrīkst darīt. Kad jautā, ko tieši nedrīkst darīt, tad izrādās, ka tādu aizliegumu nav, tikai jāievēro, kad un ko darīt. Mikroliegumos noteikumi ir strikti, un, ja cilvēks nevar iegūt malku savā mežā, tas nav pareizi. Un te ir arī runa par saprātīgām kompensācijām. Jābūt skaidriem noteikumiem un finansējumam.

– Jaunajos novados droši vien

ne tikai iepriekš plānotās ieceres neizdosies realizēt, bet no daudz kā būs arī jāatsakās.

– No šīs situācijas neviens nav pasargāts. Tiek solīts – lielāki novadi, vairāk naudas, bet tā ne no kurienes neradīsies. Grūti spriest, kā būs. Prioritātes var mainīties. Lielākā mērogā mazais var kļūt ne-nozīmīgs. Vides aizsardzībā novados ir izdarīts ļoti daudz. Protams, ikviena objekta, vietas uzturēšana prasa līdzekļus. Katrs ir savas vietas saimnieks, arī pašvaldība savā teritorijā – lielā vai mazā.

EKSPERTE

Sadarbība paver iespējas

Dabas aizsardzības pārvaldes ģenerāldirektora vietniece dabas aizsardzības jomā GUNTA GABRĀNE

– Pašvaldību un Dabas aizsardzības pārvaldes sadarbība ir mērķtiecīga. Par kopīgiem darbiem, izskatot iespējas un aktualitāti, vienojamies. Pašvaldībām, plānojot savas teritorijas attīstību, jāņem vērā likumā noteiktie plānošanas principi, tajā skaitā integrēta pieeja – ekonomisko, kultūras, sociālo un vides aspektu saskaņošana. Līdz ar

to teritorijas attīstības plānošanai vienlaikus būtu jāveicina arī dabas aizsardzība pašvaldības teritorijā. Piemēram, likumā “Par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām” noteikts, ka zemes īpašnieka un lietotāja pienākums ir nodrošināt aizsargājamo dabas teritoriju izmantošanas noteikumu ievērošanu.

Vissarežģītāk ir atrast finansējumu, jo vajadzību gan teritorijas sakopšanā, gan tūrisma pakalpojumu piedāvājumā ir krietni vairāk nekā šim mērķim pieejamais finansējums. Arī pēdējos gados ir daudz labu, uz attīstību vērstu sadarbības piemēru. Sadarbībā

ar Liepājas domi dabas lieguma “Liepājas ezers” Zirgu sala kļuvusi par iecienītu atpūtas un vides izziņas vietu. Sākotnēji DAP Kohēzijas projektā izveidoja divus putnu vērošanas tornus Liepājas ezerā un automašīnu stāvlaukumu Zirgu salā, no kura ar kājām turpināt ceļu uz kilometru attālo putnu vērošanas torni. Projekts tika realizēts uz DAP valdījumā esošās zemes, bet stāvlaukums ierīkots uz pašvaldības zemes. Tika arī noslēgts sadarbības līgums, ka pašvaldība nodrošina atkritumu savākšanu un niedru apļaušanu, bet DAP veic objektu uzturēšanu, remontu.

Lielisks sadarbības piemērs ir skatu tornis un labiekārtojuma elementi Jelgavā, Pilssalā, kur dabas liegumā “Lielupes palienes plavas” var vērot savvaļas

zirgus, putnus, divas upes un pilsētas panorāmu. Ar DAP tika noslēgts līgums par skatu torņa un labiekārtojuma izveidi uz valsts zemes. Tāpat ciešā DAP un Jūrmalas pilsētas sadarbībā notiek Ķemeru revitalizācijas projekti. Ķemeru, kas ietilpst Ķemeru Nacionālā parka teritorijā, jau rekonstruēts ūdenstornis, kur turpmāk atradīsies tūrisma informācijas punkts, kā arī pie ūdenstornja atjaunoti celiņi un stāvlaukumi. Notiek Ķemeru Vecā parka rekonstrukcija. Noteikti arī jāmin, ka sadarbībā ar Carnikavas novada pašvaldību uzlabota tūrisma infrastruktūra dabas parkā “Piejūra” – ir izveidota promenāde uz jūru 1800 metru garumā, uzstādīti pludmales labiekārtojuma elementi, kā arī ierīkoti auto stāvlaukumi organizētai

apmeklētāju plūsmas virzībai dabas parkā.

Rīgā, Mangaļsalā, dabas parka “Piejūra” teritorijā ir labiekārtota pludmales zona, kā arī izveidotas jaunas pastaigu takas un autostāvvietas. Aizvien vairāk palielinās sabiedrības vēlme būt dabā. Ieceru un darāmā gan pašvaldībām, gan DAP ir daudz. Savstarpēji sadarbojoties, saudzējot un saglabājot aizsargājamās vietas, var paveikt krietni vairāk, lai tās būtu pieejamas cilvēkiem.

Latvijas vides aizsardzības fonds

Materiāls tapis ar Latvijas Vides aizsardzības fonda finansiālu atbalstu